

Världens första tryckfrihet – och friheten att tycka fritt i dag

Berättelse

I Sverige har du rätt att uttrycka dina tankar, åsikter och känslor. Du får göra det i tal, i text och i bild. Den rättigheten kallas yttrandefrihet, och den är en grundsten i ett demokratiskt samhälle. Tanken är att människor ska kunna diskutera, kritisera makten och byta åsikter med varandra utan att vara rädda.

Yttrandefriheten i Sverige är inte bara en vacker idé, utan en rättighet som är skyddad i grundlag. Grundlagarna är de viktigaste lagarna i landet, och de är med flit gjorda svåra att ändra. Den allmänna yttrandefriheten finns i regeringsformen. Dessutom finns två särskilda grundlagar för medier: tryckfrihetsförordningen, som gäller tryckta texter som tidningar och böcker, och yttrandefrihetsgrundlagen, som gäller radio, tv, film och vissa webbplatser.

Det som gör den svenska historien särskild är hur tidigt allt började. Redan år 1766 fick Sverige sin första tryckfrihetsförordning. Den innehöll världens första lagstadgade tryckfrihet, alltså en av de allra första lagarna som gav människor rätt att fritt trycka och sprida texter. Samma lag slog också fast något annat viktigt: offentlighetsprincipen. Den ger alla rätt att ta del av myndigheternas allmänna handlingar, till exempel beslut och protokoll. I praktiken betyder det att du kan be att få läsa hur en kommun eller en myndighet har resonerat. En sådan öppenhet är fortfarande ovanlig i många länder.

Hur viktig den gamla lagen anses vara märktes år 2023. Då utsåg Unesco 1766 års tryckfrihetsförordning till världsminne. Det är en lista över dokument som har stor betydelse för hela mänskligheten.

Samtidigt är det viktigt att veta att yttrandefriheten inte är obegränsad. Friheten slutar där den börjar skada andra människor. Lagen förbjuder till exempel hets mot folkgrupp, alltså att hota eller håna en grupp på grund av sådant som religion eller hudfärg. Den förbjuder också förtal, alltså att sprida lögnar som svartmålar en enskild person. Yttrandefrihet innebär därför inte att man får säga precis vad som helst, utan att man får tycka, tro och uttrycka sig fritt så länge man inte bryter mot lagen.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
uttrycka	visa eller säga vad man tänker och känner
grundsten	något viktigt som annat vilar på; en grund
demokratiskt	som hör till demokrati, där folket bestämmer
kritisera makten	säga vad som är fel hos dem som styr

ORD	FÖRKLARING
regeringsformen	en av Sveriges grundlagar
lagstadgad	bestämd och skyddad i en lag
offentlighetsprincipen	rätten att ta del av myndigheternas handlingar
allmän handling	ett papper eller beslut hos en myndighet som alla får läsa
världsminne	dokument som Unesco anser är viktiga för hela mänskligheten
obegränsad	utan några gränser
hets mot folkgrupp	att hota eller håna en grupp människor; förbjudet i lag
förtal	att sprida lögn som skadar en persons rykte

Läsförståelsefrågor

1. Vad är huvudtanken med yttrandefriheten enligt texten?
 1. Att staten ska bestämma vad som får sägas.
 2. Att människor ska kunna säga sin mening och kritisera makten utan att vara rädda.
 3. Att tidningar ska tjäna pengar.
2. Varför är grundlagarna med flit svåra att ändra?
 1. För att ingen ska förstå vad som står i dem.
 2. För att viktiga rättigheter ska få ett starkt och varaktigt skydd.
 3. För att de är skrivna på ett gammalt språk.
3. Vad innebär offentlighetsprincipen i praktiken?
 1. Att man kan be att få läsa hur en myndighet har resonerat och beslutat.
 2. Att alla myndigheter måste hålla öppet på helgerna.
 3. Att man får arbeta gratis åt staten.
4. Vad menar texten med att yttrandefriheten "inte är obegränsad"?
 1. Att den bara gäller vissa dagar.
 2. Att det finns saker man ändå inte får göra, eftersom de skadar andra.
 3. Att den bara gäller för journalister.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Sverige fick sin första tryckfrihetsförordning år 1766.
 2. Förtal, alltså att sprida lögnar som skadar en person, är tillåtet.
 3. Offentlighetsprincipen är vanlig i de flesta länder i världen.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Yttrandefriheten är skyddad i grundlag.
 2. Unesco utsåg den gamla lagen till världsminne år 2023.
 3. Den första tryckfrihetsförordningen skrevs av en känd svensk kung.
7. Varför kan man säga att 1766 års lag var ovanlig för sin tid? Svara med stöd i texten.
8. Texten beskriver två olika rättigheter som kom med lagen 1766. Vilka är de, och hur skiljer de sig åt?
9. Varför tror du att det är viktigt att även skriva om gränserna för yttrandefriheten, och inte bara om friheten? Motivera ditt svar.

Facit

1. Att människor ska kunna säga sin mening och kritisera makten utan att vara rädda.
1. För att viktiga rättigheter ska få ett starkt och varaktigt skydd.
1. Att man kan be att få läsa hur en myndighet har resonerat och beslutat.
1. Att det finns saker man ändå inte får göra, eftersom de skadar andra.
1. ja b) nej (texten säger att förtal är förbjudet) c) nej (texten säger att en sådan öppenhet fortfarande är ovanlig i många länder)
1. ja b) ja c) det står inte i texten (texten säger inget om vem som skrev lagen)
- Exempel på svar: Den gav världens första lagstadgade tryckfrihet, alltså en av de allra första lagarna någonsin som lät människor fritt trycka och sprida texter. Det var ovanligt så tidigt som på 1700-talet.
- Exempel på svar: Den ena är tryckfriheten, rätten att fritt trycka och sprida texter. Den andra är offentlighetsprincipen, rätten att ta del av myndigheternas handlingar. Den första handlar om vad man själv får ge ut, den andra om vad man får läsa och få insyn i hos staten.
- Exempel på svar: Det ger en mer sann och balanserad bild. Yttrandefrihet betyder inte att allt är tillåtet, och om man bara skrev om friheten skulle man kunna tro att man får säga vad som helst, även sådant som skadar andra.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten gör en abstrakt rättighet konkret genom årtalet 1766, offentlighetsprincipen och tydliga exempel på lagens gränser. Tema: demokrati, rättigheter och rättsstat. Fråga 8 kräver att eleven skiljer två närliggande begrepp åt, och fråga 9 är en inferens-/värderingsfråga om varför en text bör beskriva både frihet och dess gränser. Var noga med att texten skiljer mellan 1766 års ursprung och dagens grundlagar – den nuvarande tryckfrihetsförordningen är från 1949 och yttrandefrihetsgrundlagen från 1991. Låt gärna eleverna jämföra med yttrandefrihet i andra länder.

Diskussionsfrågor

- Varför är yttrandefrihet viktig i en demokrati? Vad skulle kunna hända i ett samhälle utan den?
- Offentlighetsprincipen gör att vem som helst kan läsa myndigheternas beslut. Vilka fördelar och eventuella nackdelar ser du med en sådan öppenhet?
- Var tycker du att gränsen ska gå för vad man får säga om andra människor och grupper? Diskutera konkreta exempel.
- **Skriv (4 meningar):** Beskriv hur fritt man kunde säga sin mening där du växte upp. Vad fick man säga, och fanns det saker man inte kunde säga öppet?

Källor och faktagranskning

- Regeringen – Grundlagarna (regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen, successionsordningen): <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/grundlagar-och-demokratiskt-deltagande/grundlagarna/>
- Regeringen – Yttrande- och demonstrationsfrihet i Sverige (gränser, t.ex. hets mot folkgrupp och förtal): <https://www.regeringen.se/artiklar/2023/01/yttrande-och-demonstrationsfrihet-i-sverige/>
- Kungliga biblioteket (KB) – Tryckfrihetsförordningen utsedd till världsminne av Unesco (2023): <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2023-05-22-tryckfrihetsforordningen-utsedd-till-varldsminne-av-unesco.html>
- Riksarkivet – Vad är tryckfrihetsförordningen (1766, offentlighetsprincipen): <https://sok.riksarkivet.se/historier/tryckfrihetsforordningen/vad-ar-tryckfrihetsforordningen/>

Faktagranskad mot [regeringen.se](https://www.regeringen.se), KB och Riksarkivet i juni 2026. Nyckelfakta: Yttrandefrihet är rätten att uttrycka tankar, åsikter och känslor i tal, skrift och bild. I Sverige är yttrandefriheten skyddad i grundlag. Den allmänna yttrandefriheten finns i regeringsformen (2 kap.), och därutöver finns två särskilda mediegrundlagar: tryckfrihetsförordningen (för tryckta skrifter) och yttrandefrihetsgrundlagen (för radio, tv, film och vissa webbplatser). Sverige har totalt fyra grundlagar. År 1766 fick Sverige sin första tryckfrihetsförordning, som innehöll världens första lagstadgade tryckfrihet och som även slog fast offentlighetsprincipen – rätten att ta del av myndigheters allmänna handlingar – som fortfarande är ovanlig internationellt. Den nu gällande tryckfrihetsförordningen är från 1949 och yttrandefrihetsgrundlagen från 1991; texterna fokuserar på 1766 års ursprung utan att påstå att exakt samma lag gäller i dag. År 2023 utsåg Unesco 1766 års tryckfrihetsförordning till världsminne (Memory of the World). Yttrandefriheten är inte obegränsad: vissa handlingar är förbjudna i lag, till exempel hets mot folkgrupp och förtal. Texterna nämner gränserna neutralt och framställer inget som universellt sant ("många", inte "alla svenskar").

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-25.